

ALTERNATÍV KÖRLEVÉL
a Hamburgi Magyarok Egyesülete kulturális életéről

Év-forduló körüli események

Mottó: Bízzál Istenben, de tartsd szárazon
a puskaport. (Oliver Cromwell)

Év-forduló nem évforduló. Most e becsali cím alatt csak az elmúlt év második felének és a f.é. elejének néhány összefoglalásról szeretnék beszélni.
Fontosságban természetesen a (2005. XI. 18-án) végre megtartott és meg nem kérdőjelezett (l. AK. 2005. 4. sz.) választási gyűlés kíváncsodik az első helyre. Ez most az előírásoknak megfelelően zajlott le, röviden és szűkszavúan. De legalább van négy évre megválasztott V-ünk, folyhatna tehát az E-i élet zavartalanul, ha programunk is volna. De a nehezen átvészelt tavalyi év után újból ott tartunk, hogy nincs! Holott a múlt év decemberében az első negyedévi műsor vázlatosan már megvolt: meg is beszéltük. Csak *honlapozni* kellett volna, s *emilezni*, hogy érthetően szóljak. Most március idusa van, a világban történik egy s más (emberek születnek és elmúlnak /pl. vizsgálati fogságban, na ki?/, a magyarok 15-ére emlékeznek, a székelyek jogaikért harcolnak), csak a mi E-ünkben nem történik semmi. Mert ahol nincs program, ott élet sincs. Szomorú. S az is, hogy ezt x-edszer mondjuk. **De most utoljára.** Mert nem szeretem a süketek párbeszédét. Aki féltucat figyelmeztetésből sem érti meg a dolgot, az vagy nem képes erre, vagy nem akarja. S akkor minek fárasszam magam? (P.S. 1. Ezt márciusban írtam. Most már április van. Program nincs. 2. Van program: április 27-én. 28-ára már műsort hírdet, s május 1-re nagy találkozót hannoveri magyarokkal. Annak, aki szeret az utolsó percben ugrani! 3. Az új programban áll, hogy május x-én Nagy A. képzőművész *eladása* lesz műsoron. Már megszoktam, hogy nálunk a farsangi bálon *gyereket lehet vásárolni* /lásd: Belépő 10 Euró, Gyerek 5 Euró/ **Sic!!!** De hát egy farsangi bálon mi meg nem eshet!? Na, de egy élő képzőművészt venni sem akármilyen. Nosza gyorsan *emilt* írtam és följajánlottam érte 6.- /azaz hat/ egész eurót. Mert felnőttéről van szó. Válasz nem jött. 4. Ismeretlen nevű személy nem garancia jó előadásra. Ezért kérem a t. V-t, közölje legalább a tárgyat, amiről szó lesz, hogy eldönthessem, elmegyek-e, vagy sem. Mert már sokszor csalódtam. Nem elég tehát azt írni: Z napon: XY előadása. **Még kevesebb garancia** az, hogy az illető Budapestről, netán Magyarországról jön. Mert már sokszor kiábrándítottak ottani **másod-, vagy ötödrangú** fellépők, sőt újabban egy Kossuth-díjas is!!! L. a köv. AK-t.)

Egyetlen témára vesztegetett a maroknyi jelenlevő a választási gyűlésen több, mint egy mondatot, s az is egy negatív fejlemény volt: el kellett határoznunk, hogy ezután havonta csak egyszer lesz gyerek-találkozó. Kettő helyett.

Érdeklődés hiánya miatt. Na, nem a gyerekek, a szülők érdeklődésének a hiánya miatt. De, persze, ha a gyerekekben nincs érdeklődés, az is a szülőkön múlik. Idejük, kedvük, vagy valami egyébük hiányzik hozzá. Még érthető is lehet ez egy egész heti kemény munka után, s nem is tenném szóvá, ha nem hangzott volna el két hajmeresztő szülői megjegyzés. Az egyik szerint, ha nincs érdeklődés, tartsunk csak Mikulás-, vagy karácsonyi összejövetelt a gyerekeknek. Mintha ezeknek az eddig havonta kétszer tartott találkozónak nem az lett volna a céljuk, hogy a gyerekek viszonylag rövid időközökben éppen a magyar nyelvet gyakorolják egymás közt és más felnőttekkel, mint a szüleik, akik egyike gyakran amúgyis más anyanyelvű. Mintha csupán arra volna szükség, hogy szülők, nagyszülők, rokonok, óvodák stb. mellett még **E**-ünkben is egy újabb csomag édességet kapjanak, hogy az általános elhízást mi is előrevigyük!!! -- A másik szülő meg mintegy szemrehányóan jegyezte meg, hogy az **E**-nek azért a gyerekek magyar nyelvtudásával való foglalkozás is feladata, sőt felelőssége. Volt neki hozzá... logikája! Arról viszont egyikük sem szólt, milyen módszerrel lehet a vonakodó szülőket rávenni arra, hogy őseik nyelvének ismeretét ne tagadják meg gyerekeiktől. Mert egyszer ezek maguk fognak utána érdeklődni. De akkor már késő lesz. Mert nyelvet tanulni ugyan mindig lehet, anyanyelvet azonban csak egyszer az életben. A mi körülményeink között a cél amúgyis csak az lehet, hogy a két-, néha háromnyelvűség állapotában a mostohább helyzetben levő magyar nyelv legalább néha aktív gondolatközlő eszközként működhessék. A felelősség szót játékba hozni tehát öngólt jelent egy szülő részéről, mert a gyerek-találkozók számának kényszerű csökkentése éppen a szülői felelősség gyengülésének, a szülői lelkiismeret elalvásának a következménye. Mert az élő nyelvet tartósan semmilyen modern média sem helyettesítheti. (De az is furcsa, hogy egyes szülők elvárják, hogy a **V** termet nyisson és pár órát arra áldozzon, hogy őket várja - hiába. Etikus dolog ez?) Ezzel a témával csak kivételesen foglalkoztam. Esetleges szülői elmélkedések kiindulópontjaként hadd emlékeztessenek itt mégis **Kölcsey** gondolatára: „... *haza, nemzet és nyelv, három egymástól válhatatlan dolog; s ki ez utolsóért nem buzog, a két elsőért áldozatokra kész lenni nehezen fog*”.

Más. Képzőművészeti tárlatokról sem szoktam beszámolni, s ezután sem fogok. Mert elmenni sem fogok rájuk. Nem mintha nem érdekelne a képzőművészet, hanem mert nem kísérletezem. Persze, aki akar, az kísérletezhet, ha van ideje. Akkor inkább a múzeumba megyek bevált értékeket nézegetni. Mindezt **Horváth János** festményei gondoltatták el velem. Mert nem kell minden tessék, amért magyar, de akkor sem, ha Horváth. Nekem az ő képei nem tetszettek. Tónusuk túl sötét, vonalvezetése túl elnagyolt és érdekes módon mégis munkácsysan túl realista (azaz XIX. sz-i), képeinek erőltetetten függőleges sávokra osztása (expresszionista hatás?) egyszerűen modoros, vagyis értelmetlen (számomra). Néhány emberi arc ábrázolása sikerült, néhány zsánerszerű helyzeté szintén. Csakhogy olyant százsámra láthatunk mindenütt a világon, miért volna éppen ezekre szükségünk? Szerencsére mások másképp lát(hat)ják.

Hiányt (be)pótló rendkívüli (nyári szünetben tartott) előadást hallottunk 2005.VII.15-én a romániai magyarság életének időszakos kérdéseiről. Az előadó (az előző bekezdés szereplőjének csak névrokona; sok van belőlünk!) **dr. Horváth Andor**, kolozsvári egyetemi tanár volt. Előadása azért lehetett valóban hiánypótló, mert bármennyire kövessük is figyelemmel az ottani fejleményeket, nem lehetünk azon az ismeretszinten, mint az, aki bennük él nap mint nap, belső információi vannak, sőt, tevékeny részese is annak, amiről beszél. Ilyen értelemben valóban sok meglepő fordulat volt az előadásban. A romániai magyarság már nem úgy jelent meg, mint ahogy emlékeinkben él: szóhoz sem jutó, fülét-farkát behúzó, félretolt, megtúrt kisebbségként. Változásának főbb állomásait magunk is nyomkövettük vitáival, zökkenőivel együtt. Mégis lényegesen tovább alakította képünket a kijelentés, hogy a kezdeti évek céljainak részleges megvalósulása után - az előadó itt főleg a *szimbolikus* (= kulturális) *tér* tartozékainak (nyelvhasználat, intézmények, szervezetek stb.) **elkezdődött** visszanyerésére utalt - ez a népcsoport is a mindent meghatározó *egzisztenciális értékek* felé fordult (lakás, állás, infrastruktúra), s talán egyik fő célja éppen ezeknek a számára kedvező alakítása (pl. észak-erdélyi autópálya). Ilyen perspektívából értékelendők az erdélyi magyarság aktuális problémái: a fogyó lélekszám, a haladás kérdése (van-e ilyen? csak az anyagiakra áll? stb.), a kisebbségi állapot problémái (részben megoldódnak, részben stagnálnak), a Budapesthez való viszony (része-e az egységes magyar nemzetnek? Budapest támogatása gyámolítottságot vagy kliensi viszonyt jelent? hol marad az önállósághoz szükséges gazdasági alap? /olasz bank pl. van Erdélyben, magyar nincs!/), és végül az autonómia kérdése.

Mindebből fakadnak az erdélyi magyarság létének paradoxonai:

1. mi (volt) jobb: a diktatúra vagy a demokrácia (hátránya mindkettőnek van!)?
2. jó-e, ha a kisebbség részt vesz a(z ország) kormányzás(á)ban?
3. hasznos-e a kisebbségen belül a többpártrendszer (ez a demokrácia jele ugyan, csakhogyan kizár/hat/ a parlamenti életből)?
4. földrajzilag, politikailag és részben gazdaságilag az egyik, kulturálisan, hagyománya és történelme alapján egy másik ország része. A kisebbség önnön létében hordozza a paradoxonokat.

Az egyes kérdéscsoportok kifejtésekor sok utalás hangzott el érvényes romániai törvényekre pl. az anyanyelvhasználatról, a kétnyelvű helységnevtáblákról stb. Szó esett ugyan a megvalósítási nehézségekről is, de erre példát főleg a hozzászólásokban hallottunk, azt pl., hogy Sepsiszentgyörgyön egyetlen magyarul tudó rendőr sincs, holott a lakosság többsége magyar. Az előadónak erre jobb válasza nem volt - azon az érthető tényen túl, hogy nem ismerheti minden egyes helység állapotát, meg hogy ellenpéldát is tudna említeni -, mint ez: „Akar-e a székely román rendőr lenni?” Ez a válasz azért nem kielégítő, mert sehol sincs előírva, honnan vegyen az állam magyarul tudó rendőröket, de az igen, hogy gondoskodnia kell az érvényes törvények megvalósításáról. A kérdés megoldása tehát az állam dolga, nem a székely legényeké. (Lehetne pl. más magyarul területeken is toborzást folytatni - persze azzal a garanciával, hogy

a kiképzés után a magyar rendőröknek magyarul a területen biztosítanak állást. És mit ad isten: hasonló híreket olvasni mostanság a kolozsvári *Szabadságban*!) Az előadás egésze meglehetősen magas és (talán túl) elvont színtről adott mintegy madártávlatból képet a kérdésekről. Ez azt jelenti, hogy keveset tudunk meg a kisember mindennapi életének problémáiról, s ezért az ottani élet túl 'símának' látszott. Konkretizálni, vagyis életközeli hozni őket esetleg egy másik beszámoló feladata lehetne, de addig is minden érdeklődő fölhasználhatja a hallottakat a jövőben akár személyes tapasztalatai, akár a médiákon át kapott információi értelmezésére. A legfőbb tanulság, úgy tűnik, az volt, hogy az erdélyi magyarság talán arrafele tart, hogy Budapest és Bukarest között megtalálja saját hangját, kifejlessze saját tudatát, sőt saját egzisztenciális alapját is megteremtse. Hogy egyiknek se legyen se alávetettje, se gyámolítottja. Legyen önálló, önmeghatározó, öncélú entitás az egységesülő, de regionális és szubszidiáris fölépítésű Európában, s azon belül a Kárpát-medencében. Láthatjuk tehát, hogy súlyos, sőt életbevágó problémákról volt szó. A figyelmes, sőt történetileg kissé tájékozott hallgatónak néha *déja vu* élménye is lehetett, hiszen a szóba került problémák nagy része az erdélyi magyarság küzdelmeinek a világháborúk közti időszakban is jól ismert témája volt. Például a többségi politikusok packázásai. Vagy az autonómia ügye. Vagy a magyar nyelvű oktatás kérdései (akkor: az alsóbb szintűeké, most: az államilag fönntartott magyar egyetemé). Vagy a magyar vezetők kilincselgetéseinek eredménytelensége. Máig megoldatlan kérdések. A kedvezőbb nemzetközi viszonyok ellenére! (Egyes európai népcsoportok esetében azonban már megoldódtak, tegyük hozzá. Van tehát követésre méltó példa mindkét fél számára. Mert szükség van változásra.) Mint minden jó előadás, ez is főleg fontos kérdések fölvetésével, semmint megoldásukkal (válaszadással) segíti tovább gondolkodásunkat.

Egy bemutatásra kitűzött **előadás címe: ígéret**. Akár az előadó, akár az **E V**-e alakítja, azt igéri általa a tagságnak, hogy aki eljön akkor az **E**-be, ezt meg ezt a szellemi tartalmat kapja. Ha az előadó a kitűzött időpontban másról beszél, nem tartja be ígéretét, tehát becsapja hallgatóságát, egyszóval: etikátlanul viselkedik. S ez nem csak csúnya dolog, de joga sincs hozzá, hogy bizalmammal visszaélve időmet elrabolja (és pénzemet is, lásd: utiköltség). Mert engem az a melléktéma, amelyről ő társalog, *esetleg* nem érdekel. *Esetleg* egyáltalán nem. Sőt, *esetleg* úntat is. Mint az izotópok előállításának technológiai menetének hosszadalmas ecsetelését (orvosi felhasználásuk bemutatása helyett!). Ráadásul teletűzdelve több tucat meg nem magyarázott szakkifejezéssel. És ez már nem is etikai, ez szakmai hiba, mert egy előadó sohasem 'teheti föl', hogy hallgatói mit tudnak, mindenbe magának kell bevezetnie őket rövid és gyors meghatározások, összefüggés-teremtések által. Egy előadásnak egyrészt szakmai, másrészt módszertani fölépítése kell, hogy legyen, és mindkettőnek kizárólag a hallgatót kell szolgálnia, sosem az előadót, s még csak az előadott témát sem (csak közvetve). Az előadás ugyanis művészet: előadóművészet. Vagy születünk rá, vagy megtanuljuk. *Tertium non datur*.

Ezt az előadást igazából a legmelegebben üdvözölni kellett volna, mivel hiánycikk nálunk a természettudományos téma (nem számítva saját laikus próbálkozásaimat). Csak sajnálni lehet, hogy most sem azt kaptuk. De a technológiai ellen sincs kifogás, ha nem más cím alatt csempézik be.

De hozzászólni tudni sem kutya. Aki azt mondja, hogy ennyi energiát meg pénzt befektetni a kutatásba **1.** értelmetlen, az elfelejti, hogy Robert Koch a maga primitív eszközeivel ezernél is több (bacilus-színező) kísérletet végzett fáradhatatlanul és töretlen hittel várva ki azt az ezervalahányadikat, amelyik az eredményt meghozta neki. Mert az emberiség választott képviselőiben mindig megvolt - *hál'isten!* - ez a türelem, s reméljük, a jövőben is meglesz. Ámde a hozzászóló azzal folytatta, hogy **2.** a sok pénzt inkább a terrorizmus leküzdésére kellene fordítani. Mit lehet erre válaszolni? Világos, hogy aki így látja a dolgok össze(nem!)függéseit, az végeredményben a '*szarva között keresi a tőgyét*', hiszen a két dolognak semmi köze sincs egymáshoz. S ha ugyanaz a beszélő mindehhez még azt is hozzáteszi, hogy **3.** mindezek az emberi törekvések (pl. *radioizotópokkal* küzdeni betegségek ellen), amilyen körülményesek, éppolyan hiábavalóak, mert úgyis a Jóisten dönti el, hogy valaki életben marad-e, vagy sem, azt kell gondolnunk, hogy csak fizikailag van köztünk, lelkileg pár száz méterrel odébb, az utca elején található templomban véli magát. Ámde ha szép dolog is a hit, s kifogásunk sincs ellene, nem tartozik egy tudományos téma megbeszélésekor választható alapállások közé. Ezt még a Vatikán is elismeri újabban. Lásd az *intelligens design*-ról szóló kommentárjait. Reméljük, hogy hozzászólónk legközelebb szellemileg is köztünk lesz

Summa summarum: nehéz dolog manapság hallgatónak lenni is néha.

De kimagaslóan örvendetes események is történnek néha **E**-ünkben. Ezekről írni mindig nehéz, mert a korlátlan lelkesedésnek kevesebb a hitele, mint a megalapozott bírálatnak. Mégis: a csángó fiatalok szereplése óta alig volt olyan naiv művészi élményben részünk, mint amilyenel a **magyarpalatkai banda** ajándékozott meg bennünket. Műsorösszeállításuk még akkor is - vagy éppen azért - autentikus (legalábbis a falusi zenélés újabb korszakaira), ha benne közismert könnyűzenei dallamok is fölbukkannak (Ivánovics: A Duna hullámai c. keringője mint ún. '*versunkenes Kulturgut*'). Ezek a bandák talán az utolsó fecskék vagy mohikánok (lehet választani a képzavarok között!), amelyek a régít még tudják (kár, hogy a legszebb menyasszonykísérő nótát csak kivonulásukkor játszották), a 'vendég' igényeit bármilyen (nemzeti, stilisztikai, földrajzi) irányba kielégíteni képesek (l. alább!), játékukban pedig a természeti jelenségek spontaneitásával, szinte közömbösségével tárják fel - őseik által kézzől kézre adott - kincseiket. A bandák összetétele már inkább a középnemzedéknél kezdődik, s ez fölveti az utánpótlás nevelésének a kérdését. De talán egy másik kérdés még fontosabb: lesz-e ilyen zenére a jövőben egyáltalán még szükség (élőben!), vagy mindent eltemet a popzene diktatúrája? És ebben a szóban nem is az első tag (pop) a legrosszabb, hanem a kérdés az, igaz-e a második esztétikai értelemben, azaz: zene-e, amit akként árulnak, vagy

csak hangjelenség? Jó azért, hogy e még létező bandák játékát több vállalkozás is megőrökíti (pl. a Fonó cég *Utolsó óra* című lemezsorozata. Mindenkinek melegen ajánlom.) Apropó, lemez: hallgatom itthon ott vásárolt cd-met a banda muzsikájával, és csak ámulok, mennyivel több információ, mélyebbre hatoló benyomás ér, ha figyelmemet csak erre összpontosítom és nem feszengek az előadóterem ünnepi hivatalosságában. Szép az élő zene egyszerűsége, de a sokszor elátkozott konzervzene ma már nélkülözhetetlen annak, aki sokféle és mélyebbre is hallani (azaz: érteni!) akar.

Mintegy fentebb említett sokoldalúságát bizonyítandó - a krónikás számára pedig ha nem is új, de ismét följegyzendő (zene)szociológiai jelenség megfigyelését téve lehetővé -, a két óra hamisítatlan népzene után a banda egyesek kérésére hallgatókat is játszott - bizonyára kedvenc nótájukat -, s ezek őket nagy élvezettel töltötték el. A kérdés csak az, mit okozott nekik a korábban előadott paraszti dallamok egészen más jellegű - 'primitívebb', sőt 'durvább' - stílusának néha kinyilatkoztatásszerű csodája. Mert nem lehet egyszerre két úrnak szolgálni - **mondja az írás** -, mammonnak és az igaz istennek! Ennyit a *tiszta forráshoz* való tolongásról Bartók születésének 125. évében!

Más. Miért van az, hogy nekünk, magyaroknak még **ünnepelnünk** is nehéz? Ahelyett, hogy nyugodtan összenézve koccintanánk, fél szemmel - vagy már az egészszel?? - mindig a politikára kell kacsintanunk. A határokon belül a párt-, rajtuk kívül a kisebbségi politikára. -- Nem: nekünk azt kell figyelünk, hogy mit mondott X Z-ben, mit válaszolt erre Y K-ban, hogyan kommentálta mindkettőt A G-ben, de még azt is, hogyan 'csettelt' minderről még a csöcselék is az internet egyre piszkosabb csatornáin (határoktól jobbra és balra).

De térjünk vissza az ünnepléshez. Két ünnepünk esik a most tárgyalt időszakba, pontosabban: mindkettő. Mert ennyink van. És még ők is problémát okoznak, mert annyi év megemlékezése után ki és hogyan tegye az összejövetelt, s magát az emlékező szavakat kissé frissebbé, leporoltabbakká? Meg kell ezért becsülnünk és köszönnünk minden próbálkozást, pl. az október 23-i szereposztásos szövegmondást (**Pártos András** és csapata munkáját) csakúgy, mint a március 15-i hivatalos felszólalások levetítését. Bármilyen elemi szintű volt is a koncepció, az a minimális mozgás (ki-, és besétálás), valamint személyi váltakozás elég volt a nézők figyelmének állandó aktivizálására októberben. Más szóval: az unalom elkerülésére. Pár ezer évvel ezelőtt így született meg a színjáték a semmiből (pardon: a karénekből). Máskor is alkalmazható eljárás.

A márciusi műsor sokrétű volt (ez a *pozitív* megfogalmazás; választható a *negatív* is: nem volt egységes). Hallottunk kiselőadást, kiáltványt, ünnepi beszédet és ünnepi műsort. Mindenkinek megvolt a fenti két oldala – legalábbis a hallgató vélheti így. Az egyes 'műsorszámok' kiválogatója és bemutatója természetesen mindenkivel az ünnep egy-egy oldalát kívánta közelebb hozni: ezért egyértelmű hálánk **Kulin Miklósnak**. Akinek otthon nem volt alkalma rá, az is láthatta-hallhatta a székelyek autonómia-követelő nyilatkozatát, a magyar köztársasági elnök igen kiegyensúlyozott és józan gondolatait, több klasszikus

magyar verset és zenét. Az már alulírott egyéni véleménye, hogy Katona Tamás előadásának másodszori meghallgatásáról (l. róla: **AK.** 2003. 1.sz.) szívesen lemondott volna (és itt szóvá teszi, amit az első alkalommal elhallgatott, hogy ti mi baja van az előadónak Szendrey Júliával, miért kell őt minden alkalommal saját olcsó sikervágya érdekében kompromittálnia? Ez a kérdés akkor is áll, ha minden, amit elmond róla, úgy igaz, ahogy mondja. Mert **1.** nincs módunkban ezt ellenőrizni, s miért hinnők el neki becsületszóra? **2.** az nem is történelmi esemény /tehát nem tartozik ránk/, **3.** nem lovagias eljárás /ez lehet régimódi érvelés, de én inkább azt mondanám: vannak örökérvényű eszmei és etikai értékek, sőt etikettszabályok is!/, **4.** nem minden korú közönség számára alkalmas mese /iskolások számára egyszerűen fölösleges/, **5.** csak azt mutatja, hogy az előadó előrehaladott kora és műveltsége ellenére sem érti a mai kor amúgyis téves ún. 'everything goes' jelszavának primitív helytelenségét. De ez sem menti azt a rosszindulatú pletykálkodást, amit úgy látszik, évek óta folytat /a fenti **AK**-ban csak virágnyelven utaltam rá!/. Alulírott már másodszor szégyelltem magam miatta hallgatóként. Odasüllyedtünk, hogy már 1848-ról sem lehet szexuális félrekacsintások nélkül beszélni?!

Abban viszont már többen egyetértettünk, hogy egyszerűen fölháborító volt a *Bánk bán* nagyáriájának (*Hazám, hazám*) két hangra szétvágott előadása. Az történt ugyanis, hogy az operaházbeli ünnepi műsor rendezője Simándi (nyilván háttérből sugárzott) hangját az utolsó - refrénszerű - sorok megismétlődése előtt levágatta, s a folytatást élőben adatta elő -- egy popénekesnek kinéző fiatalember kappanhangján. Ezt a figurát évekkel ezelőtt Pavarotti is megcsinálta (egy *Pavarotti and friends* című 'hangversenyen'), lehet innen vette a rendező 'eredeti' ötletét, csak hogy az egy heterogén, akármilyen közönség előtt, egy jelentőség nélküli helyen és napon történt egy találomra előadott zeneszámmal. Most pedig a magyarság legnagyobb nemzeti ünnepén, a nemzeti operaházban, nemzeti operánk - s általában az egész (elég kiterjedelmű) magyar operairodalom - legjelentősebb, legtiszteltebb és csak a Himnuszéhoz hasonlítható hatású áriájával, a legtökéletesebb előadás megcsonkításával s ráadásul úgy, hogy a kis mitugrász alak majomszerű gesztikulálásokkal a nézők sorai között szökdelve slágerként bögte bele a majd le nem nyelt mikrofonba Bánk kettős tragédiáját összefoglaló áriájának megrázó, de egyben fölemelő végszavait. Ne értsük félre egymást: lehet, hogy az a popmajom nagy szám a maga szakmájában. Nem tud(hat)om, mert nem érdekel a szakmája. Éljen benne boldogan, ha az őt kielégíti (főleg a pénztárcáját). **De azt tudom**, hogy csizma nem való az asztalra, s ilyen figura sem a *Bánk bán*ba. Nem azt mondtam: operaszínpadra, mert manapság oda bárki fölkapaszzkodhat, s elsütheti sületlenségeit hasonlóan süetlen (találó német szóval: *halbstark*) közönségének. De a *Bánk bán*nak ez az áriája szent dolog minden jóézésű magyar számára, s csak néhány évvel ezelőtt is még a legutolsó tingli-tangli könnyűzene-énekesben is lett volna annyi magyar jóézés, hogy a szavait ne vegye a szájára (nyilvánosan). Ma már nincs. Képes azt hinni magáról, hogy ő komolyan (is) valaki (a színpadon). Mert egy ízlésficamban szenvedő post-post-post-

postmodern rendező erre biztatja, a műveletlen (operaházi!!! de csak alkalmi!!) közönség meg tapsol hozzá. Ez az eljárás nemcsak **szentségtörő** (érzelmileg), nemcsak **ízléstelen** (esztétikailag), nemcsak **élményromboló** (dramaturgiailag), de megbocsáthatatlan **stílustörés** is (stilisztikailag), s ez jelenti az egész építmény bukásának főokát. 'Szébb' időkben és 'jobb' diktatúrákban ilyen blaszfémiákért kivégeztettek már embereket, ma (előbb-utóbb) kitűntetik őket. Gyengébb diktatúrákban csak száműzték őket vidékre (pl. Szibériába). Ma azonban már a rosszabbakénál is rosszabb szintre (mélyebbre) süllyedtünk: észre sem vesszük saját nemzetünk, saját múltunk, saját lelkünk **bepiszkítását**. Mert minden elviselhető: szentségtörés (lásd a Jézus-filmeket), ízléstelenség (lásd a szex-filmeket), dramaturgiai hiba (lásd a rossz filmeket), de a **stílustörés** már az ép művészi érzék hiányára bizonyíték, s ez már nem(csak) bűn: ez hiba (**Talleyrand**). Nagy szakmai hiba. Szakmai felelőtlenség és tehetetlenség jele, vagy a **szándékos rombolásé**. Mindannak rombolásáé, amit a művészetek Európában s nemzeti kultúránkban évezredek, illetőleg évszázadok alatt létrehoztak, megszilárdítottak. Aki ezt nem érzi és túllép rajta, annak **baj van az esztétikai receptorával, más szóval művészi érzékének épségével**: már kikezdték azt a *multikulti posztmodern kotyvalékai*. Vagy **sose is volt neki**. Lásd az előző témát. Ezen nem lehet semmiféle magyarázattal, védő szándékkal szépíteni. Ez a klasszikus művészetfölfogás halála. Ez az előadás volt (egyik?) temetési szertartása (a magyar kultúrában), csak (túl) sokan nem vették észre. És élnek tovább boldogan, amíg meg nem hálnak. Művészet nélkül. (Mint az emberiség jó 90%-a!) „*Nem tudják, de teszik*” - mondta volt már **Marx** is (a Károly, természetesen). Ez vonatkozik a műsor rendezőjére is, de nyilván nem a bemutatójára (mint bemutatóra, de rá is, ha védeni próbálja a védhetlent). Amiatt tehát, hogy a fenti **égbekiáltó disznóságot** látva és főleg hallva, többen is hangosan fölajdultunk, s ezzel megzavartuk az este sima befejeződését, **K.M.**-tól ünnepélyesen elnézést kérek.

P.S. 1. A '*performanszot*' - mondhatnék '*heppeninget*' is - még kibirhatatlanabbá tette, hogy a tejfelesszájú „civil a pályán” a fahangján nem a Simándi előadása által hosszú évtizedek alatt minden média közvetítésével belénkivódott szövegváltozatot recsegte, hanem (valószínűleg) az 1935-ös Nadasdy-félet. Ehelyett tehát: *Magyar hazám, te, mindenem, / Teérted bátran meghalok, / Te szent magyar hazám!*, ezt hallottuk: **Magyar hazám, megáldalak, Te hős magyar hazám!** (Háromszor egymásután, háromszor egymásután, háromszor egymásután!!!) Tekintsünk el most a *szent* szónak a *hőssel* való helyettesítésétől: mindkettő ilyen jelzői kapcsolata amúgyis inkább a romantika (Egressy Béni), semmint Bánk korára vall, elfogadása tehát egyaránt kis szemethúnyás kérdése. De mit akar itt a *megáldalak* ige? Bármit akarjon is azonban, egyenesen szánalmas volt a nyegle és hányaveti kölyökképű fickó szájából hallani. (A Bánkéban sincs sok értelme dramaturgiailag, legfeljebb érzelmileg. Talán a '30-as évek vallásos szelleme tükröződik benne, formailag pedig mellette szól, hogy jobban énekelhető az eredetinel, mert mélyhangúbb.)

P.S. 2. Sok minden jut minderről az ember eszébe. Mi volna, például, ha néhány ilyen műalkotás - pl. a Himnusz meg egy pár más vers és zenemű, festmény meg szobor - mint a közös múltnak az egész nemzet számára fontos, identitása számára elengedhetetlen, meghatározó eleme, mintegy közénk jött és itt maradt hírnöke, néhány ilyen anyagi és szellemi érték nemzeti védettséget élvezne (az UNESCO-nak a világ kulturális örökségét számbavevő tevékenysége mintájára), hogy ne minden vandál szellem másíthassa meg őket művészetszínálás ürügyén? Vagy legalább egy jegyzéket kellene összeállítani róluk, hogy tudjuk: melyek ilyen nemzeti kincseink, és azt is, hogy adott esetben valaki ilyenhez nyúl hozzá. És aszerint ítéljük meg, ahogy (el)bánik velük. (Mindezt a 'művészi szabadság' nevében ellenezni önjelölt 'zsenik' mellébeszélése csupán. Mégis tudom, hogy e javaslat eléggé illuzórikus, megvalósulására kicsi a valószínűség. Elgondolkodni azonban nem fölösleges róla.)

P.S. 3. Az is eszembe jut például, hogy miért vagyok én, aki a fentiek értelmében szellemi társtulajdonosa vagyok - a Földön élő minden magyarral együtt - ennek az örökségnek, miért vagyok én tehát köteles elviselni, hogy megsértsenek megbecstelenítésük által?? Miért nem perelhetem be, ítéltethetem kártérítésre a tetteiket? Hol van az a törvényszék, amelyik egy ilyen keresetet elfogad és a fenti szellemben kezel?? Hogy megtanulja mindenki, hogy nem közpréda minden, amit mások korábban alkottak, s hogy **nem művészet minden, amit beteges elmék annak deklarálnak!!!**

P.S. 4. Néhány adat: **Katona** szövegében (1815) a szent szó 18-szor fordul elő, egyszer a következő összefüggésben: „szent vagy te énelöttem – Istenem s hazám után a legszentebb” (Bánk Endréhez); a haza szó 47-szer hangzik el, egyszer ebben az szövegekörnyezetben: „/szegény.../ magyar hazám”; az áld szó egyszer szerepel: „téged áldott csak királyom / és a hazát”; a meghal tízszer olvasható, a hal, a hős és a megáld egyszer sem. (L. Beke József. *Bánk bán szótár*. 1991.) A megáld/alak/ **Egressy Béni** ária-szövegében sem található. Tehát csak **Nádasy Kálmántól** (vagy társaitól) származhat.

P.S. 5. Hogy minderről a magyar médiákban nem történt említés (tudomásom szerint), az csupán közömbössé válásukat mutatja egyrészt a művészi, másrészt a nemzeti értékek iránt. Hogy ez a mindenmindegy szellem hova vezet egy létszámában fogyó népnél, azt a jövő fogja megmutatni.

P.S. 6. Tudom, hogy a fenti beszédmód egy bizonyos réteg számára nyálas nacionalista duma. Nem korszerű és nem tudományos. Ők nem értik, hogyan lehet így látni a dolgokat, én nem értem hogyan élhet valaki irányt- és értéket adó fogódzók nélkül. Ők azt hiszik, én vagyok az érzelgős vén számár, én azt hiszem, ők a koravén, kiégett, hideg gépemberek. Ugyanakkor mindannyian magyarnak tartjuk magunkat. Csakhogy az ő magyarságukból hiányzik valami, ami azt meleggé, élővé tehetné: talán az érzelmek lobogása, talán a nyilvános megvallás bátorsága. Ezért magyarságuk csonka, csökkent és beteg.

Nem kell talán bizonygatnom, hogy nem vagyok a nemzet-fogalom fetisizálója (l. **AK**. 2005. 3.sz.). Nemzet nem volt és nem lesz mindig. A nemzet történelmi kategória. De amíg van, és amíg emberek csoportjait összefogni, motiválni és

megmozgatni képes, addig ennek a bennünk élő eszmének - mert inkább eszme, semmint reális tény, inkább csinált dolog, semmint spontán alakulás! - helye lesz az egyes népcsoportok életében, és a hozzátartozó társeszmék (sőt: téveszmék), szellemi és anyagi (vélt és valódi) relikviák sorának is. És addig mindezeket a megfelelő módon kell kezelni tudnunk szerepük és értékük szerint tisztelve, le-, vagy megbecsülve, esetleg éppen elutasítva őket. Tudni kell tehát választani, de őket megőrizni és helyesen szemlélni is. Nem egyszerű kérdések ezek, tudatlanság és félműveltség igen sok kárt okoz bennük és így bennünk is, szellemiségünknek (befele) és egymásközi kapcsolatainknak (kifele), mindkettőt akadályozva az egészséges fejlődésben. Annál fontosabb, hogy józan fejjel rámutassunk arra, hova kell őket helyezni hideg tartózkodás és esztelen imádat közt középúton, polcainkon csakúgy, mint elménkben.

P.S. 7. Hosszas elméleti fejtegetéseket elkerülendő csak megjegyzem, hogy kevés olyan műve van a magyar kultúrának, amelyik annyira alkalmatlan „zseniális” rendezők önmegvalósító pancsolásaira, mint a *Bánk bán*. Sem egy kabaréba való *stílustörés* hatásának kiaknázására, sem egy *posztmodern dekonstrukció* kikísérletezésére, sem a konkurenciát lepipálni akaró színpadraállítónak szellemi görcsöket okozó kényszerképzet bizonyítására, miszerint ő igenis képes *paradigmaváltásra*, nem alkalmas. Ezért lehangoló, hogy mindig akadnak olyanok, akik egy kis föltűnés kedvéért az erkölcsileg piszkos munkára is buzgón vállalkoznak (a művészi erkölcsről van szó) egy félreértett és -magyarázott, kicsavart ('*falcs*') 'esztétika' elvtelen szolgálatában.

P.S. 8. Nos, hát - mindezek ismeretében - nem volt igazga **Cromwellnek?**

P.S. 9. Vigasztaljanak ennyi bosszúság után Bánk áriájának halhatatlan sorai:

Mint száműzött, ki vándorol
A sűrű éjen át,
S vad fürgetegben nem leli
Vezérlő csillagát -,
Az emberszív is úgy bolyong,
Oly egyesegyedül,
Úgy tépi künn az orkán, mint
Az önvád itt belül.

Hazám, hazám, te mindenem!
Tudom, hogy mindenem neked köszönhetem.
Arany mezők, ezüst folyók,
Hős vértől ázottak, könnytől áradók.
Sajgó sebét felejtí Bánk,
Zokog, de szolgálja népe szent javát.
Magyar hazám, te mindenem,
Teérted bátran meghalok,
Te szent magyar hazám!

Csak egy nagy érzés éltetett
Sok gond és gyász alatt,
Hogy szent hazám és hős nevem
Szeplőtlen megmaradt -,
Most mind a kettő orvosra vár,
S míg itt töprenkedem,
Hazám borítja szemfödél,
S elvész becsületedem.

(Egressy Béni)

Továbbra is tisztelettel, H.T.